

Skladnja dvojezičnih besednih zvez v mešanem italijansko-slovenskem govornem jeziku

Jerneja Umer Kljun *

Izvleček

Prispevek obravnava izbrane skladenjske značilnosti in morebitni obstoj strukturalnih omejitev kodnega preklapljanja v mešanem dvojezičnem govoru pripadnikov italijanske narodne skupnosti, kot se to pojavlja v *ad hoc* korpusu avtentičnega spontanega govora v neformalnih in polformalnih govornih položajih. V prispevku so zlasti poudarjeni zgledi preklapljanja na povedni ravni, tj. zgledi preklapljanja na ravni besede ali besedne zveze, in sicer mešane samostalniške besedne zveze, predložne zveze ter glagolske zveze, pri katerih je mogoče opazovati, kako se vključene prvine slovenskega jezika prilagajajo pravilom italijanske skladnje, poznavanje načinov oblikoskladenjskega prilagajanja pa lahko pripomore k določanju osnovnega koda izrazito mešanih, navidezno simetričnih dvojezičnih izjav.

Ključne besede: italijansko-slovenski jezikovni stik, spontani govor, kodno preklapljanje (KP), mešanje kodov, dvojezične besedne zveze, dvojezične glagolske zveze z glagolom

---

* Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, jerneja.umerkljun@ff.uni-lj.si.

Abstract – Bilingual Phrases: a syntactic analysis of code-mixing between Italian and Slovene

The paper discusses a few selected syntactic features as well as the possible existence of structural constraints on code-switching (CS), as it appears in the ad hoc corpus of spontaneous spoken language of members of the Italian national community in Slovenia in informal and semi-formal settings. The article presents instances of intrasentential CS, focusing mainly on single-word switches and phrases, such as mixed noun phrases, prepositional phrases and bilingual compound verbs that provide a unique opportunity for the observation of morphosyntactic accommodation of the Slovene embedded elements to the Italian matrix. The knowledge of such accommodation strategies may prove useful when determining the matrix language in a highly mixed, nearly symmetric bilingual utterance.

Keywords: Italian-Slovene language contact, spoken language, code-switching, code-mixing, bilingual phrases, bilingual compound verbs

1 Uvod

V jezikovno kompleksnih položajih, kakršni so položaji intenzivnega jezikovnega stikanja na večkulturnih, večetničnih in večjezičnih območjih, je v govorenem jeziku dvo- in večjezičnih govorcev preplet prvin različnih jezikovnih sistemov in kodov pravzaprav neizogiben. Muysken (1995: 188) ugotavlja, da gre pri tem za sočasne procese, vezane na različne pojave jezikovnega stikanja, kot so prevzemanje leksikalnih prvin, prevzemanje pomena, releksifikacija, medjezikovne interference, kalkiranje, medjezikovni prenos pri učenju drugega jezika, konvergenca in kodno preklapljanje, ki jih ni mogoče vselej jasno razmejiti. Ob upoštevanju te sočasnosti in soodvisnosti pojavov jezikovnega stikanja se prispevek osredinja na kodno preklapljanje (KP) kot enega od najzanimivejših pojavov, saj gre za zelo pogosto in precej opazno obliko jezikovnega vedénja v večjezičnih skupnostih. In čeprav oblike in zgradbe mešanih besednih in stavčnih struktur ni mogoče resnično ločiti od razlogov, ki usmerjajo tako jezikovno rabo, je cilj prispevka opazovati, *kako* se v izbrani dvojezični skupnosti KP pojavlja med italijanščino in slovenščino in ne *zakaj*.

Prispevek torej obravnava skladijske značilnosti ter oblikoskladijsko prilagajanje prvin različnih kodov predvsem v dveh tipih mešanih dvojezičnih besednih zvez, in sicer v samostalniški in glagolski sintagmi, ki se kot posledica kodnega preklapljanja pojavljata v spontanem govorenem jeziku pripadnikov italijanske narodne skupnosti (INS) v slovenskih obalnih mestih. V

nadaljevanju opredeljujem teoretična izhodišča strukturalne analize kodnega preklapljanja med italijanščino in slovenščino, tj. dela širše sociolingvistične raziskave, ki prinaša celostno obravnavo KP in zajema še funkcijsko analizo KP v različnih govornih položajih pri govornikih različne starosti in etničnega izvora, ter analizo odnosa udeležencev v raziskavi do posameznih kodov repertoarja, dvojezičnosti in kodnega preklapljanja (Umer Kljun 2017).

2 Kodno preklapljanje

Čeprav je kodno preklapljanje sprva veljalo za popolnoma naključno, neorganizirano, celo kaotično rabo prvin dveh jezikov (Berruto 2003), stereotipno pripisano zlasti govornem z nižjo sporazumevalno zmožnostjo, se je v 70. letih prebilo v ospredje sociolingvističnih raziskav, za tem pa so se zvrstile številne študije, ki so ponudile vrsto definicij pojava, ki so se med seboj razlikovale glede na teoretični okvir raziskave in njeno osnovno izhodišče, npr. glede na to, ali je kodno preklapljanje res popolnoma naključno (prim. Labov 1971) ali pa podrejeno specifičnim skladenjskim pravilom (Poplack 1980, Sankoff in Poplack 1981, DiSciullo, Muysken in Singh 1986, Šabec 1995: 22).

Zdi se, da izraz še vedno spremlja nekoliko negativna konotacija,¹ čeprav se je v sodobnejših raziskavah ustalila preprosta, jasna opredelitev kodnega preklapljanja, iz katere izhajam in ki jo dojemam kot popolnoma nevtralno – pri kodnem preklapljanju gre za sopostavljanje oziroma izmenjevanje jezikovnih prvin dveh (ali več) kodov v govornem dejanju enega samega govorca (prim. Thomason 2001: 132). Dvo- ali večjezični govorec ima torej v svojem jezikovnem repertoarju raznolik nabor jezikovnih sredstev, s katerimi razpolaga in jih zlasti (vendar ne izključno) v sproščeni komunikaciji z drugimi pripadniki iste jezikovne skupnosti lahko izmenjuje, prilagaja, kombinira in združuje. In

1 Tako je na področju didaktike jezikov v okviru nekaterih teorij čezjezičnosti, ki se odmikajo od »tradicionalističnega« pojmovanja dvo- in večjezičnosti ter nacionalnih, »poimenovanih« jezikov, pravzaprav brezplodno govoriti o kodnem preklapljanju, saj naj bi govorniki razpolagali le z enim jezikovnim sistemom in eno slovnico (Otheguy, García in Wallis 2015) oziroma z »enotnim jezikovnim repertoarjem, katerega sestavine lahko izbirajo in uporabljajo v različnih kontekstih« (García in Vogel 2017: 4). Vendar tako pojmovanje navsezadnje razvrednoti številne tehtne raziskave, ki so dvojezičnost (in s tem kodno preklapljanje) predstavile kot »jezikovni talent in ne kot zaskrbljujočo jezikovno pomanjkljivost« (MacSwann 2017: 190) ter so s podrobno analizo dejanske govorne rabe dokazale, da so dvojezični govorniki »izjemno občutljivi na neverjetno bogat in zapleten sistem pravil obeh jezikov in njihovih repertoarjev« (MacSwann, prav tam). S tega vidika je pričujoči prispevek vsekakor bližje MacSwannovi (2017) teoriji čezjezičnosti, ki temelji na večjezični perspektivi, ki dopušča posameznikovo večjezičnost in kodno preklapljanje opiše kot eno od oblik čezjezičnosti.

čeprav se pri skladenjski analizi kodnega preklapljanja pogosto omenja kršenje slovničnih pravil enega ali drugega koda, s tem nikakor ni mišljeno, da je mešana govornica, ki pri tem nastaja, na kakršen koli način jezikovno neustrezna ali drugače negativno zaznamovana. Prav nasprotno, iz poglobljenih intervjujev s pripadniki obravnavane jezikovne skupnosti je bilo mogoče razbrati, da italijansko-slovenski mešani kod zaseda posebno mesto v njihovem jezikovnem repertoarju. Mnogi ga doživljajo kot pozitivno lastnost območja, kot znak posameznikove odprtosti in zблиževanja med kulturama, kot uporabno strategijo prepoznavanja sogovornikov in vzpostavljanja razmerij med govornici (Umer Kljun 2017: 182), zlasti med mlajšimi govornici mešanega etničnega izvora pa prevzema identifikacijsko funkcijo, saj mešani kod čutijo kot svoj »resnični jezik«, podobno kot se drugod po svetu to dogaja med pripadniki druge in tretje generacije dvojezičnih (priseljenskih) skupnosti, ki so ponosni na svoj mešani izvor in identiteto (prim. portugalsko-francoski *immigraise* v Gardner-Chloros 2010: 193 in slovensko-angleški *half pa pu* v Šabec 1995).

3 Tipologija in struktura kodnega preklapljanja

Kodno preklapljanje je krovni termin za dva različna pojavi, in sicer za kodno preklapljanje na nadpovedni ravni (*intersentential code-switching*) ter za kodno preklapljanje na povedni ravni oziroma mešanje kodov (*intrasentential code-switching*, tudi *code-mixing*; slovensko terminologijo povzemam po Šabec 1995). Prva kategorija se nanaša na preklapljanje med povedmi, pri drugi pa gre za prehajanje med kodi znotraj ene same povedi, tj. med stavki, v stavku, na ravni besede ali besedne zveze in celo v sami besedi, ko do prehoda pride med korenom in obrazilom, pri čemer nastajajo hibridne besede, kakršne za istrski prostor navaja Filipi (1995), ki omenja otroško psevdoizposojenko *skočèrò* (»skočil bom,« iz hr. *skočiti*, z italijansko pripono za 1. os. ed. za prihodnjik *-rò*), za angleško-slovenski jezikovni par pa Šabec (1995) navaja npr. sem *trajala* (»sem poskušala« iz. angl. *try*, s slovenskim preteklim deležnikom na *-l* in končnico *-a* za 1. os. ed. ž. sp.).²

2 Šabec (1995:193–194) sicer omenjenega zgleda in drugih primerov oblikoslovnega prilaganja (*saksi* iz ang. *socks*, *čejсанje* iz ang. *chase/chasing*) ne obravnava kot preklapov, temveč kot prevzete besede v skladu z načeli prostomorfemske omejitve (Poplack 1980, glej podpoglavje o strukturalnih pristopih v nadaljevanju), vendar menim, da lahko o prevzemanju govorimo šele takrat, ko prevzeta beseda preide v splošno rabo v jezikovni skupnosti, ko postane del jezika prejemnika ter sledi omejitvam in pravilom jezika prejemnika na vseh slovničnih ravlinah. Za razlikovanje med prevzeto besedo in enobesednim preklapom pa je ključna ravno pogostnost rabe (prim. Coulmas 2005: 110; Gardner-Chloros 2010: 195).

Obe kategoriji preklapljanja se lahko pojavita v istem govornem dejanju posameznega udeleženca nekega govornega dogodka. Zgled (1) v nadaljevanju nazorno prikazuje vse oblike preklapljanja, kot se te pojavljajo v korpusu sponstanega govornega jezika pripadnikov italijanske narodne skupnosti (glej opis metod v nadaljevanju). Poleg besednih preklpov z oznakami [1, 2, 3, 4, 7] v nadpisni obliki do prehajanja med italijanščino in slovenščino prihaja med povedmi [5], kjer preklp v slovenski jezik sovpada s premim govorom, ter med odvisnikom in glavnim stavkom [6]:

(1)

/.../ anche ieri facevamo ((1,3s)) con la mia ^[1]kolegica slavistka` di scuola` facevamo: ••• ^[2]lektorirat` una: / una: <sup>[3]</sup>dispozicija di una tesi di laurea` ••• e: / ((1,6s)) e anche quello che lei non vede` pur essendo slovena e <sup>[4]</sup>slavistka` ••• io sento. Non ... ••• Capisci io propio le dico „non mi suona bene.“ ^[5]„((ime)) dejva pogledat ker to mi ne m/ ••• mi ne zveni v redu.“ ••• In če mi ne zveni v redu` <sup>[6]</sup>vuol dire che c'è qualche <sup>[7]</sup>sklon` che non va bene` no?

/.../ tudi včeraj sva z mojo kolegico slavistko iz šole lektorirali dispozicijo diplome in tudi tisto, česar ona ne vidi, čeprav je Slovenka in slavistka, jaz slišim. Ne ... Razumeš, jaz ji prav rečem: »Ne zveni dobro.« »((ime)) dajva pogledat, ker mi to ne zveni v redu.« In če mi ne zveni v redu, to pomeni, da je kakšen sklon, ki ni pravilen.

Seveda sta z vidika besedilne skladnje in glede na funkcije, ki jih v govornem besedilu opravljata, za analizo izredno zanimiva tako nadpovedno kot medstavčno kodno preklapljanje, vendar je preklapljanje znotraj stavka in na ravni besede tisto, pri katerem se koda najbolj prepletata in sta njuni slovnici resnično v stiku. V strokovni literaturi zasledimo vrsto strukturalnih pristopov, ki obravnavajo oblikoslovene in skladenjske značilnosti kodnega preklapljanja na povedni ravni ter skušajo ugotoviti, ali obstajajo univerzalna pravila, ki določajo prehode iz enega koda v drugega na točno določenih mestih v stavku. Glede tega se Coulmas (2005: 114) sprašuje, kako se pri sočasni rabi J1 in J2 usklajujeta slovnici obeh jezikov: ali en slovnčni sistem prevlada nad drugim, ali sta obe slovnici zanemarjeni, in ali morda ne obstaja neodvisna slovnica kodnega preklapljanja. V nadaljevanju avtor zapiše, da si J1 in J2 kot naravna človeška jezika »delita več skupnih struktur in slovnčnih pravil. Zatorej lahko predvidevamo, da se bodo preklopi na povedni ravni bolj verjetno pojavljali na mestih, kjer sta slovnici J1 in J2 skladni« (prav tam).

Za marsikateri jezikovni par so se tako oblikovale strukturalne omejitve, ki naj bi določale, na katerih mestih v stavku je KP možno, in na katerih ni. V skladu z omejitvijo skladijske enakovrednosti (*equivalence constraint*) naj bi do preklapljanja prihajalo le na mestih, kjer prehod med kodoma ne krši skladijskih pravil enega ali drugega koda (Poplack 1980). Prostomorfemska omejitev (*free-morpheme constraint*) določa, da »do preklopa ne sme priti med vezanim morfemom in leksikalno enoto, razen če ni vezani morfem že fonološko integriran v jezik leksikalne enote« (Poplack 1980: 585). Pri omejitvi vezalnosti (*government constraint*, DiSciullo in drugi 1986) pa preklapljanje omejujejo razmerja med jedrom in odvisnim delom besedne zveze. Do preklapljanja naj torej ne bi prihajalo med predlogom in samostalniško besedno zvezo v predložni besedni zvezi in ravno tako ne npr. med prehodnim glagolom in predmetom v tožilniku (Šabec 1995: 205–206; Piga 2014: 182).

Oblikovanje (univerzalnih) skladijskih omejitev kodnega preklapljanja pravzaprav pomeni iskanje pravil, ki bi ga urejala, vendar pa je pri takem iskanju urejenosti kodno preklapljanje zaradi svoje narave prav poseben izziv (Berruto 2015: 35). Tudi pri najširše sprejetih omejitvah je mogoče naštetih številne protiprimere, ki kažejo predvsem na to, da splošno veljavnih omejitev ni (Thomason 2001: 131). Kritiki teorij univerzalnih strukturalnih omejitev poudarjajo, da je temeljna težava takega pristopa razlikovanje med omejitvami, ki izhajajo iz analize dvojezičnega govora in za katere je mogoče dokazati, da usmerjajo jezikovno vedenje, ter omejitvami, ki izhajajo iz teoretičnega modela in se aplicirajo na gradivo (Coulmas 2005: 115–116). Kvečjemu bi lahko torej govorili o specifičnih strukturalnih omejitvah kodnega preklapljanja pri posameznih jezikovnih parih (Chan 2012: 185).

V nadaljevanju predstavljena strukturalna analiza kodnega preklapljanja je deskriptivne narave: obravnavana tipologija in ugotovljeni vzorci preklapljanja temeljijo izključno na podatkih iz namensko oblikovanega korpusa govornih besedil; zgledi preklapljanja niso obravnavani z vidika omenjenih teoretičnih omejitev, temveč so v zaključku predstavljene zgolj vzporednice z uveljavljenimi teoretičnimi okvirji, kjer je to ustrezno. Skladijska analiza KP se v določeni meri naslanja le na analitični model MLF (*Matrix Language Frame Model*, Myers-Scotton 1997), ki predpostavlja, da so dvojezične izjave pretežno asimetrične, pri čemer osnovni kod služi kot oblikoskladijski okvir izjave, v katerem se prepletajo prvine osnovnega in vključenega koda.

4 Metoda raziskave

Da bi opazovala jezikovne značilnosti kodnega preklapljanja med italijanščino oziroma istrskobeneškim narečjem in slovenščino v spontanem govornem jeziku ter zunajjezikovne dejavnike, ki preklapljanje spodbujajo ali omejujejo, sem s pomočjo aktivnih udeležencev pridobila posnetke njihove zasebne komunikacije v neformalnih govornih položajih. Opravila sem 18 poglobljenih intervjujev s pripadniki italijanske narodne skupnosti različne starosti, bodisi iz etnično homogenih bodisi iz mešanih družin. Poleg tega sem se udeležila javnih (kulturnih in strokovnih) dogodkov ter različnih sestankov kulturnih društev, ki delujejo pod okriljem italijanske narodne skupnosti, in tako pridobila posnetke javnega *nezasebnega* diskurza (Zemljarič Miklavčič 2008: 83) v formalnejših govornih položajih. Posnetkov nisem obravnavala v celoti, temveč sem s prilagojenim pogovornim zapisom (prim. Verdonik in Zwitter Vitez 2011: 57–58) transkribirala le dele govornih besedil, v katerih prihaja do izrazitega preklapljanja. V *ad hoc* korpus govornega jezika je bilo tako vključenih 62 posnetkov različnih dolžin oziroma približno 9 ur prepisanega gradiva. Za prepis in označevanje besedil, oblikovanje treh podkorpusov glede na stopnjo formalnosti ter strukturalno in funkcijsko analizo sem uporabila orodja, ki jih ponuja program EXMARaLDA (Hamburger Zentrum für Sprachkorpora 2016).

5 Samostalnik, pridevnik in mešana samostalniška besedna zveza

Tip KP, pri katerem je zlasti zanimivo opazovati, kako se koda prilagajata drug drugemu, je preklapljanje na ravni besede in besedne zveze. Tipološka analiza gradiva je pokazala, da so ravno enobesedni preklopi ali preklopi besednih zvez najpogostejši tip KP v neformalnem in polformalnem govornem položaju,³ iz nadaljnje besednovrstne analize pa je mogoče razbrati, da gre pri tem tako za vključevanje slovenskih polnopomenskih besed (npr. *a volte i ga la predura*; è abastanza **znan** in Italia; *a ma fai già snemat*; *questo no se nujno*) kot tudi funkcijskih (npr. *due parole in slovenó in due in italiano*), četudi se te

3 V neformalnem govornem položaju kar 89 % zabeleženih prekopov na povedni ravni predstavljajo enobesedni preklopi oziroma preklopi BZ, med temi pa močno prevladuje vključevanje samostalniške besede; do podobne porazdelitve pa prihaja tudi v polformalnem govornem položaju, kjer je delež KP na ravni besede ali BZ enak 80 % (za natančnejši opis gradiva glej Umer Kljun 2017).

z izjemo členkov pojavljajo redkeje (npr. *cosa pa; pač non so; questo è dejansko scienza o: /.../; ajde insoma non se mal; noi parliamo itak' italiondolo*).⁴

Najpogosteje vključene slovenske prvine so samostalniške besede oziroma posamostaljeni pridevniki, ki se zlasti kot jedro SBZ za italijanskim določnim/nedoločnim členom praviloma pojavljajo v imenovalniku (zgleda 2, 3, 4), tudi tedaj ko bi v slovenskem jeziku na istem mestu pričakovali rabo drugih sklonov (zglede 3, 4, 5).

- (2) apena se sblocca la **kartica** bisogna subito approfittare
čim se deblokira > SL: Sam. ed. I, > *je treba takoj izkoristiti*
- (3) La maestra mi ha detto di fare tutte le scale' /.../ e:: di fare tutti: i **četverozvoki**
> SL: Sam. mn. I
Učiteljica mi je rekla, naj delam vse lestvice /.../ in naj delam vsi
- (4) A quel bisogna pagare la **pijača**
Tistemu je treba plačati > SL: Sam. ed. I
- (5) Sempre meno se **borci**.
Vse manj je > SL: Sam. mn. I

Drugače je pri mešanih italijansko-slovenskih predložnih zvezah in vključenih slovenskih predložnih besednih zvezah, za katere se zdi, da raba predloga narekuje tudi rabo ustreznega sklona vključene slovenske samostalniške besede. Ko zvezo uvaja predlog v italijanskem jeziku, je slovenski samostalnik vselej v imenovalniku (zgleda 6 in 7), slovenskemu predlogu pa običajno sledi slovenski samostalnik v ustreznem sklonu (zgleda 8 in 9).

- (6) Prima che spetavo` • **in čakalnica**
Prej, ko sem čakal ž > SL: Sam. ed. I
- (7) **co učiteljica** • •me go meso d' accordo
ž > SL: Sam. ed. I > *sem se dogovorila*
- (8) Materasso **s spominom?**
Vzmetnica > SL: pred. s + O

4 V govoru pripadnikov italijanske narodne skupnosti marsikdaj prihaja do redukcije dvojnih soglasnikov v italijanščini, kar je sicer tudi značilnost istrskobeneškega narečja (Lusa in Bonifacio 2012). Prilagojeni pogovorni zapis skuša čim bolj slediti izgovorjavi.

(9) Te se fazi otozento chilometri **u eno smer.**

Ti si narediš osemsto kilometrov > SL: pred. v + T

Da je raba ustreznega slovenskega sklona v predložnih zvezah odvisna od rabe predloga, dokazuje tudi dejstvo, da v korpusu ni zgledov »neustrezne« rabe, kakršni bi bili npr. *materasso* *s spomin in *otozento chilometri* *v ena smer.

Slovenski pridevniki se kot vključena prvina v mešanem govoru pojavljajo zlasti kot povedkovo določilo (še::` **zbirčen** – narečna oblika glagola *essere*, 3. os. ed + sl. prid.), v pridevniški zvezi pa je kvantifikator bodisi v vključenem kodu ali v osnovnem kodu izjave (uno è **fuļ znan**`; še pių **kompaktna**). Prav tako se med mlajšimi govorcji pojavlja slovenski nedoločni vrstni pridevniški zaimek neki, ki v mešanem govoru nadomešča italijanski nedoločni člen (**neka** tesi´) oziroma partitivni člen (ero con **neki** amici::). Ne nazadnje pa zaradi vključevanja slovenskih pridevnikov nastajajo tudi mešane samostalniške besedne zveze z italijanskim jedrom in slovenskim desnim prilastkom (zgled 10).

(10)

la	caša	rušena
dol. člen	IT jedro <i>hiša</i>	SL desni prilastek

Pri oblikovanju mešanih SBZ je tako kljub vključevanju slovenskih prvin ohranjen ustaljeni (nezaznamovani) italijanski besedni red, pri katerem je kakovostni pridevnik z restriktivno funkcijo vselej desno od jedra (Serianni 1988: 200; *la casa demolita* – *la demolita casa), čeprav bi bila v slovenski SBZ lastnost oz. kakovost jedra izražena z levim prilastkom ([po]rušena hiša – *hiša [po]rušena). V korpusu ni zgledov mešanih SBZ, pri katerih bi bil upoštevan slovenski besedni red (npr. *la rušena casa), italijanski besedni red pa je ohranjen, tudi ko je v jedru SBZ slovenski samostalničnik (še tuto` **manjšina** šlovena), celo tedaj, ko sta tako jedro kot dopolnilo v slovenskem jeziku (non ho pių` **odsev rumen oranžen** – *nimam več rumenooranžnega odseva*).

6 Dvojezične zložene glagolske oblike

Besednovrstna analiza KP je pokazala, da se slovenski glagol kot vključena prvina pojavlja zlasti v dvojezičnih zloženih glagolskih oblikah, in sicer kot

pogovorni nedoločnik s končnico -t vselej nastopa za spreganim it. glagolom *fare* (početi, delati, narediti, storiti), npr. »*façeyamo: . . . lektorirat* una: / una: dispozicija« iz zgleда (1).

Seveda glagolske zveze z glagolom v nedoločniku poznata tako italijanski (npr. zveza naklonskih glagolov in glagolov zaznavanja z nedoločnikom, Serianni 1988: 395–397, Skytte 1983) kot slovenski jezik (npr. zveza pomensko nepopolnih pomožnih glagolov z nedoločniškim povedkovnikom ali zveza glagolov premikanja z namenilnikom, Toporišič 2004: 587–589), vendar je podobnost med enojezičnimi glagolskimi zvezami z nedoločnikom in obravnavano mešano glagolsko zvezo le površinska.

Po sestavi podobne italijanske vzročniške zveze (*costruzioni fattitive* oz. *causative*) glagola *fare* in nedoločnika namreč izražajo dejanje, ki ga osebek povzroči, vendar ga ne izvrši neposredno (Trifone in Palermo 2007: 130). Po Serianniju gre pri tem za nekakšno sodelovanje med slovničnim osebkom kavzativnega glagola in logičnim osebkom nedoločnika, saj prvi sproži delovanje drugega (Serianni 1988: 550). V slovenskem jeziku so italijanskim kavzativnim zvezam po pomenu in sestavi še najbližje zveze z velevanjskimi glagoli (Toporišič 2004: 587) oziroma zveza glagola storiti z nedoločnikom (npr. storiti iskati), ki se pojavlja v primorskem pogovornem jeziku in je najverjetneje kalk iz italijanščine. Ta zveza je prisotna tudi v Slovarju jezika Janeza Svetokriškega, v katerem je drugi pomen gesla storiti: »ukazati, odrediti, pripraviti, tj. narediti, da kdo stori, kar je pomen pripadajočega nedoločnika: /.../ v' shelefu ga fturj 3. ed. vkovati, veno temno jezho ga fturj 3. ed. saprèti« (Snoj 2014).

V mešani glagolski sintagmi *fare* s slovenskim nedoločnikom pa je vzročna vrednost italijanskega glagola v celoti zanemarjena, prvotni pomen glagola pa oslavljen. Razliko lahko ponazorimo s primerjavo navidezno podobnih zgledov (11) in (12) z nedoločnikoma disperare/obupati:

(11) *Hò fatto disperare* la mamma.

Naredil sem obupati mamo → *Mamo sem spravil v obup*.

V zgledu (11) glagol *fare* nima samostojnega pomena, vendar pridobi kavzativno vrednost v zvezi s polnopomenskim nedoločnikom v implicitnem predmetnem odvisniku (prim. Serianni 1988: 550); osebek glagola *fare* v glavnem stavku je neizražen [*io*, 1. os. ed.], predmet glavnega stavka [*la mamma*] pa je obenem osebek podrednega stavka (prim. Colombo 2019: 100).

(12) /.../ ho un po' . . . non perso la voglia` però ((smeh)) . . . *hò fatto *obupat**.
sem malo   *ne izgubila voljo, ampak*   *naredila obupat*

V zgledu (12) iz korpusa dvojezičnega govora glagol *fare* prav tako nima samostojnega pomena, vendar je iz sobesedila mogoče razbrati, da v zvezi z nedoločnikom ne izraža kavzativnosti. Pri navedeni dvojezični glagolski zvezi z glagolom prvi element v italijanskem jeziku prevzema vlogo pomensko nepopolnega pomožnega glagola in izraža ustrezne slovnične kategorije (*ho fatto* – 1. os. ed., *passato prossimo*), vključeni slovenski glagol v nedoločniški obliki (obupati) pa določa pomen zložene glagolske zveze, ki jo lahko prevedemo kot: »obupala sem«. Italijanska prvina torej oblikuje skladenjski okvir zveze in slovenska dodaja vsebino, vendar pa npr. Muysken polnopomenske leksikalne enote v dvojezičnih zloženih glagolskih oblikah (*bilingual compound verb*), ki se pojavljajo pri različnih jezikovnih parih, ne dojema kot pravo povedkovo določilo, temveč kot pojasnjevalno dopolnilo v smislu: »početi nekaj, in sicer X/bitri v stanju česa, in sicer X« (Muysken 2016: 4).

Zgledov mešane glagolske zveze z nedoločnikom je v korpusu resda relativno malo (le 33 pojavitev v podkorpusu zasebne neformalne komunikacije), vendar se ti pojavljajo v govoru pripadnikov INS vseh starosti. Enako strukturo za italijansko-hrvaški par navajajo Milani-Kruljac (2003, *fare cepnit* – pasti na izpitu) ter Altin in Oretti (2003, *fa discotechirat* – zahaja v disko), poleg tega anekdotični primeri iz slovenske Istre (npr. *far giocat nogomet* – igrati nogomet; *non si fa spodobit* – se ne spodobi) kažejo na to, da gre za strukturo, ki se prenaša med generacijami znotraj skupnosti in ki jo privzemajo tudi drugi govorniki z Obale, ki niso italijanske narodnosti, a so obiskovali šole z italijanskim učnim jezikom. Sorodne mešane glagolske zveze, t. i. *nonfinite embedded language verbs in do constructions* (Myers-Scotton in Jake 2013), *bilingual compound verbs* (Muysken 2016; Edwards in Gardner-Chloros 2007) oziroma *light/operator verb constructions*, se pojavljajo pri najrazličnejših jezikovnih parih in pravzaprav ne poznajo »ne tipoloških ne zemljepisnih meja« (Myers-Scotton 2002).

Podrobnejšo razlago morebitnih strukturalnih vzrokov za pojavljanje in razširjenost takih struktur najdemo pri Muyskenu (2016), glede njihove funkcije pa Myers-Scotton in Jake (2013) menita, da do vključevanja neosebnih glagolskih oblik prihaja zato, ker te bolje izpolnjujejo govorčev namen kot osebne glagolske oblike v osnovnem kodu, obenem pa raba struktur s pomensko oslabljenim spreganim pomožnim glagolom v osnovnem kodu in vključeno neosebno glagolsko obliko omogoča hitrejše sporazumevanje brez posebnega napora in prilagajanja, ki bi ga sicer zahtevalo spreganje vključenih glagolov oziroma oblikovanje *ad hoc* hibridnih struktur. Četudi se mešane glagolske zveze običajno obravnavajo v okviru KP, Gardner-Chloros poudarja, da te

strukture pravzaprav že kažejo »znake kreolizacije, saj vključujejo konvergenco med slovnica in analitičen pristop k besedišču« (2010: 198).

7 Zaključek

Pri zgledih, navedenih v prispevku, gre v skladu z modelom MFL za klasično KP, pri katerem so meje med osnovnim kodom in vključenim kodom precej jasno določljive. Osnovni kod je v vseh zgledih italijanščina oz. istrskobeneško narečje, v katerega se vključujejo posamezne prvine slovenskega jezika. Ker do KP pogosto prihaja na mestih, kjer preklop »krši« pravila slovenskega jezika (npr. vselej, ko gre za položaj pridevnika v mešani SBZ), pri KP med italijanščino in slovenščino ne moremo govoriti o omejitvi skladske enakovrednosti. Preklopi med jedrom in določili oziroma odvisnimi deli BZ (npr. med predlogom in samostalnikom v predložni besedni zvezi pa tudi med predhodnim glagolom in predmetom) kažejo na to, da tudi vezalnost ne omejuje preklapljanja. In čeprav pri vključevanju slovenskih prvin v italijanski osnovni kod zaradi skladskega prilagajanja ne prihaja do hibridnih besed, je položaj drugačen, ko se v pretežno slovenski govor vključujejo italijanske prvine – takrat govorniki pri vključenih italijanskih samostalnikih uporabijo (ustrezno) slovensko sklonsko končnico (npr. eno malo **birete** – it. *birra*, *birretta* (pivo); smo štartali /.../ iz **cimiterota** – it. *cimitero* (pokopališče); vrže **battutino** – it. *battuta*, *battutina* (duhovita replika), torej tudi prej omenjena prostomorfemska omejitev za italijansko-slovenski jezikovni par ne drži.

Če bi v zaključku na podlagi navedenih skladskih lastnosti KP na ravni besede in besedne zveze želeli oblikovati nekakšno pravilo, je mogoče v grobem povzeti le to, da se vključene prvine v vseh navedenih zgledih prilagajajo osnovnemu kodu izjave in da torej slovnični sistem osnovnega koda prevlada nad sistemom vključenega koda. Ko je osnovni kod italijanski jezik, prihaja do vključevanja slovenskih besed v njihovi osnovni obliki (npr. samostalnik v imenovalniku, sl. nedoločnik v mešani glagolski zvezi s »pomožnikom« *fare*), pri tem pa so skladska pravila slovenskega jezika zanemarjena (govorniki se zlasti izogibajo rabi sklonov, izjema so vključene slovenske predložne zveze). Ko pa se v slovenski oblikoskladski okvir vključujejo italijanske prvine, prihaja do očitnejšega prilagajanja in hibridnih oblik, ker tako rabo narekujejo pravila slovenskega jezika. Toda ko enkrat vemo, na kakšen način se vključene prvine prilagajajo osnovnemu kodu, nam to lahko pomaga pri razčlenjevanju in določanju osnovnega koda izrazito mešanih izjav, ki se zaradi pogostega KP zdijo povsem simetrične.

Viri in literatura

- Berruto, Gaetano, 2003: *Fondamenti di sociolinguistica*. Bari: Gius. Laterza & Figli ed.
- Berruto, Gaetano, 2015: Tra linguistica formale e linguistica del contatto nell'analisi della commutazione di codice. Consani, Carlo (ur.): *Contatto interlinguistico fra presente e passato*. Milano: LED. 33–52.
- Chan, Brian Hok-Shing, 2012: Code-switching between typologically distinct languages. Bullock, Barbara E. in Almeida Jacqueline Torbio (ur.): *The Cambridge Handbook of Linguistic Code-switching*. Cambridge: Cambridge University Press. 182–187.
- Colombo, Adriano, 2019: Superstizioni grammaticali. *Italiano a scuola* (1): 91–104.
- Coulmas, Florian, 2005: *Sociolinguistics. The Study of Speakers' Choices*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DiSciullo, Anne-Marie, Pieter Muysken in Rajendra Singh, 1986: Government and code-mixing. *Journal of Linguistics* 22 (1). Cambridge University Press. 1–24.
- Edwards, Malcom in Penelope Gardner-Chloros, 2007: Compound verbs in codeswitching: Bilinguals making do? *International Journal of Bilingualism* 11 (1). 73–91. doi:<https://doi.org/10.1177/13670069070110010501>.
- Filipi, Goran, 1995: Psevdoizposojenke (na istrskih primerih). *Annales, Series Historia et Sociologia*. 139–142.
- Garcia, Ofelia in Sara Vogel, 2017: Translanguaging. Noblit, G. in L. Moll (ur.): *Oxford Research Encyclopedia of Education*. doi:<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.181>.
- Gardner-Chloros, Penelope, 2010: Contact and Code-Switching. Hickey, Raymond (ur.) *The Handbook of Language Contact*. Malden, Oxford: Wiley-Blackwell. 188–207.
- Labov, William, 1971: The notion of 'system' in creole languages. Hymes, Dell (ur.): *Pidginization and creolization of Languages*. Cambridge: Cambridge University Press. 447–472.
- Lusa, Ondina, in Marino Bonifacio, 2012: *Le perle del nostro dialetto*. Piran: Comunità degli Italiani »Giuseppe Tartini«.
- MacSwann, Jeff, 2017: A Multilingual Perspective on Translanguaging. *American Educational Research Journal* 54 (1). 167–201.
- Muysken, Pieter, 1995: Code-switching and grammatical theory. Milroy, Lesley in Pieter Muysken (ur.): *One Speaker, Two Languages*. Cambridge: Cambridge University Press. 177–198.
- Muysken, Pieter, 2016: From Colombo to Athens: Areal and Universalist Perspectives on Bilingual Compound Verbs. *Languages* 1 (2). doi:<https://doi.org/10.3390/languages1010002>.
- Myers-Scotton, Carol in Janice Jake, 2013: Nonfinite verbs and negotiating bilingualism in codeswitching: Implications for a language production model. *Bilingualism: Language and Cognition*. Cambridge University Press. 511–525. doi:10.1017/S1366728913000758
- Myers-Scotton, Carol, 2002: *Contact linguistics: Bilingual encounters and grammatical outcomes*. Oxford: Oxford University Press.
- Myers-Scotton, Carol, 1997: *Duelling Languages*. Oxford: Clarendon Press.
- Otheguy, Ricardo, Ofelia Garcia in Reid Wallis, 2015: Clarifying translanguaging and deconstructing named languages: A perspective from linguistics. *Applied*

- Linguistics Review. De Guyter Mouton. 281–307. doi:<https://doi.org/10.1515/applirev-2015-0014>.
- Piga, Antonio, 2014: Restrizioni strutturali e teoria linguistica del discorso bilingue italiano/campidanese in apprendenti italiano L2. *Lingue e linguaggi* (12). 177–204.
- Poplack, Shana, 1980: Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino en español: toward a typology of code-switching. *Linguistics*. 581–618.
- Šabec, Nada, 1995: Half pa pu – The Language of Slovene Americans. Ljubljana: ŠKUC.
- Sankoff, David in Shana Poplack, 1981: A formal grammar for code-switching. *Papers in Linguistic* 14. 3–46.
- Serianni, Luca, 1988: *Grammatica italiana. Italiano comune e lingua letteraria*. Torino: UTET.
- Skytte, Gnver, 1983: *La sintassi dell'infinito in italiano moderno*. Kobenhavn: Munksgaards Forlag.
- Snoj, Marko, 2014: Slovar jezika Janeza Svetokriškega: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=139&View=1&Query=%2A> (dostop 21. 3. 2021).
- Thomason, Sarah G., 2001: *Language Contact*. Edinburg: Edinburgh University Press.
- Toporišič, Jože, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- Trifone, Pietro in Massimo Palermo, 2007: *Grammatica italiana di base*. Bologna: Zanichelli.
- Umer Kljun, Jerneja. 2017. *Italijansko-slovenski jezikovni stik v govoru pripadnikov italijanske narodne skupnosti v slovenski Istri. Doktorska disertacija*. Koper: Univerza na Primorskem.
- Verdonik, Darinka in Ana Zwitter Vitez, 2011: *Slovenski govorni korpus GOS*. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko.
- Zemljarič Miklavčič, Jana, 2008: *Govorni korpusi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.